

TOTALT KRIG

De krig som utkämpades i Europa från trettioåriga krigets slut och fram till franska revolutionens utbrott var allt annat än totala. Man talar om kabinettskrigens tidsålder: krig var en angelägenhet för kungar och deras råd (kabinett) och utkämpades av yrkessoldater. Våldet kringskars av lagar och normer, krigsfångar behandlades vanligen väl och civila skonades mestadels från övergrepp. Ideologier eller hat motiverade inte dessa krig, krigsmålen begränsades till en provins här eller koloni där och dagens koalitionspartner kunde vara morgondagens fiende när stormakterna försökte upprätthålla maktbalansen mellan sig.

Detta förändrades under revolutions- och Napoleonkrigen (1793–1815). När militärteoretikern Carl von Clausewitz i sin stora bok *Om kriget* tänkte kring sin tids krigföring lyfte han fram en ny central kraft i kriget: folket och dess »passioner», känslomässiga engagemang. Den franska revolutionens idéer om frihet, jämlikhet och broderskap gav krigen mot det gamla Europas monarkier en ideologisk dimension. När Frankrike införde allmän värnplikt 1793 blev kriget också alla fransmäns sak.

Revolutionen födde den moderna nationalismen och tanken på att strida och dö för sitt folk. »Dagens krig är ett allas krig mot alla», skrev Clausewitz. »Det är inte kungen som för krig mot en annan kung, inte en armé mot en annan armé, utan ett folk som för krig mot ett annat.»

Framtidens krig i Europa gick i samma riktning, men det går inte någon spikrak väg från Bastiljen till Berlin Sportpalats i det västerländska krigets historia. Ett krig så sent som Krimkriget (1853–56) var ett kabinettskrig.

Nationalism låg förvisso bakom Preussens segerrika fälttåg mot Danmark (1864), Österrike (1866) och Frankrike (1870–71), men krigföringens mål och medel var ändå begränsade. Civila skonades till största del från militärt våld. Förlorarna fick behålla sina statsöverhuvuden och konstitutioner.

Även under det amerikanska inbördeskriget (1861–1865) respekterades krigets lagar i stort. När general William T. Sherman genomförde sin ökända *March to the sea* 1864, fick hans styrkor order att systematiskt förstöra infrastruktur och industrier i delstaten Georgia, men också

att inte utsätta civilbefolkningen för övergrepp, använda civilbefolkningen för övergrepp, använda hotande språk eller ens att gå in i deras bostäder. Det dog femton gånger så många soldater som civila i kriget. 1900-talets barbari var ännu långt borta.

Första världskriget började som ett begränsat krig, där kolonier och maktbalans stod på spel. Fientligheten var inte värre än att tiotusentals soldater fraterniserade med varandra över frontlinjerna julen 1914. Kriget förväntades bli kort och när det visade sig att tidens miljonarméer inte kunde besegra varandra, men väl slukade enorma resurser, började de krigförande staterna ta en allt större kontroll över sin industri- och livsmedelsproduktion. Civilbefolkningen fick underkasta sig ransonering och krigspropaganda; kriget trängde alltså in i vardagslivet långt från frontlinjerna.

Tyskland i blockad

I jakten på seger började den äldre distinktionen mellan militärer och civila upplösas, för om det inte gick att besegra arméerna, varför då inte besegra det folk som bar upp fiendens krigsansträngningar? Bombkrigföringen befann sig ännu i sin linda, så det var till havs som det blev tydligast hur långt man nu var beredd att gå för att segra. Royal Navy satte Tyskland i blockad när kriget började; det dröjde inte länge innan Tyskland svarade med ett ubåtskrig som i januari 1917 blev totalt.

Tidigare sjöblockader hade handlat om att stoppa kontraband eller förstöra fiendens handel, men nu syftade de till att bokstavligt talat svälta det fientliga folket till fred. Ubåtskriget misslyckades, men Royal Navy nådde i hamn. Undernäring och följsjukdomar dödade flera hundratusen civila tyskar – fler än som dog i andra världskrigets allierade bombningar. Den tyska hemmafronten bröt samman på grund av blockaden. Så kom krigföringen alltmer att riktas mot fiendens hela sociala och ekonomiska struktur. Och efterhand som kostnader och förluster växte, förändrades krigets mål i en total riktning. Väl kända är USA:s president Woodrow Wilsons ord om att »göra världen säker för demokratin». Därmed låg en omgestaltning av fiendens hela samhälle i vågskålen och kriget slutade också med att de förlorande tyska, österrikiska och osmanska imperierna gick under.

Svälten blev stor i Tyskland när Storbritannien blockerade sjöfarten under första världskriget. Här rotar fattiga Berlinbor i avfallshögar.

Efter kriget försökte Erich Ludendorff, Tysklands generalstabschef och de facto diktator 1916–18, förstå det nederlag han själv lett sitt land in i. Resultatet av hans tankemödor blev begreppet det totala kriget, som fick sin debut i titeln på boken **Der Totale Krieg** 1935. Där menade Ludendorff i socialdarwinistisk anda att i framtidens krig innebar nederlag hela nationens undergång. Därför måste samhällets alla mänskliga och materiella resurser mobiliseras och krigets våldsanvändning kunde inte erkänna några juridiska eller moraliska begränsningar. Det slog an något i samtiden. Snart talade sådana som svenska teologer och brittiska premiärministrar om det totala kriget, som introducerades i både svenska och engelska språket 1937.

Källa: Utdrag från en artikel i **Militär Historia** skriven av Magnus Olofsson. Publicerad 15 juli 2017
<https://militarhistoria.se/1900-tal/andra-varldskriget/totalt-krig-goebbels-var-inte-forst>